

DUEHØGEN *Accipiter gentilis*

Gøjfuglen, Østjysk Biologisk Forenings medlemsblad

Af Jørgen Terp Laursen

For blot en snes år siden var kendskabet til Duehøgens status i Danmark meget ringe. Med den stigende interesse for de danske rovfugle er dette forhold ændret betydeligt. I de senere år har arten været genstand for megen omtale forårsaget af den påviste store fremgang i Sydjylland i 1970'erne og den ulovlige forfølgelse og beskydning af Duehøge i Danmark.

I 1985 og 86 er hele 44,6% af Danmarks areal undersøgt for ynglende Duehøge. Da Århus amt, der udgør 10,6% af landsarealet, slet ikke indgår i det store optællingsområde, skal her gøres status for arten i amtet. Med at skovareal på 14,3% og store sammenhængende skovområder, bl.a. udgør skov 40% af arealet i Søhøjlandet (Middtjylland), er der grundlag for en god Duehøg-bestand i amtet.

Oplysninger om arten i Århus amt er især eftersøgt siden 1983. Foruden grundig litteratursøgning er 20-30 personer kontaktet for oplysninger om arten.

Systematiske undersøgelser af Duehøg i Århus amt er kun gjort i den sydvestlige del (J. Ballegård, pers. medd.) og mere overfladisk på Syddjursland (forf.). I 1986 undersøgte jeg 243 skove vest for Århus, på Mols Hoved og på Helgenæs for ynglende rovfugle. Herved konstateredes kun 1 par Duehøge, der især skyldes de generelt små skove i undersøgelsesområderne.

Flere bidragsydere i Århus amt har næret ønske om, at "deres Duehøgepar" ikke angives præcist på kort. Dette menes tilgodeset ved at arealet er inddelt i 5 x 5 km-kvadrater. Det skulle dog alligevel være muligt at få et billede af udbredelse og bestandstæthed hos arten (fig. 1).

Materiale om Duehøgen uden for Århus amter stillet til rådighed af DOF's Rovfuglegruppe, som jeg takker for, at det også her er muligt at gøre status for arten i Danmark. Fra Århus amt takkes især skovr. H. Rousing Juhl, skovf. K. Egefjord, J. Ballegård, O. Frederiksen, P. Mc. Donald og E. Teibel, der alle har leveret oplysninger fra større områder i amtet.

I tabel 1 er ynglebestanden i Århus amt (1968-1985) angivet med to bestandsstørrelser pr. år, hvilket kræver en forklaring. De "sikre/sandsynligt ynglende" er par set i parringsflugt, hævde territorium eller iagttaget med æg og unger. Da kun et fåtal af ynglelokaliteterne er undersøgt kontinuerligt over en længere årrække, er år, hvor arten ikke er konstateret ynglende på en lokalitet, men hvor sikre ynglefund er gjort i tidligere og senere år, medtaget under mulige par. Eksempel: Ynglefund i 1978, 81, 84 og 85, så er der "mulig ynglende" i 1979, 80, 82 og 83. Er arten derimod kun konstateret et år på en lokalitet, er kun dette år med i tabellen. Jeg anser det for rimeligt at antage, at nævnte metode giver et langt bedre indtryk af bestandsstørrelse og udvikling af Duehøgen i Århus amt, end blot at medtage sikre ynglefund.

"Muligvis ynglende i kvadratet" som er angivet i Fig.1 hentyder til, hvor Duehøg er set i yngletiden på potentielle ynglelokaliteter efter 1980; flere af lokaliteterne har været beboet før 1980 med Duehøg.

En analyse af de indsamlede oplysninger om Duehøgen i Danmark vil til sidst danne grundlag for en diskussion om artens fødevalg kontra forfølgelse og fremtid.

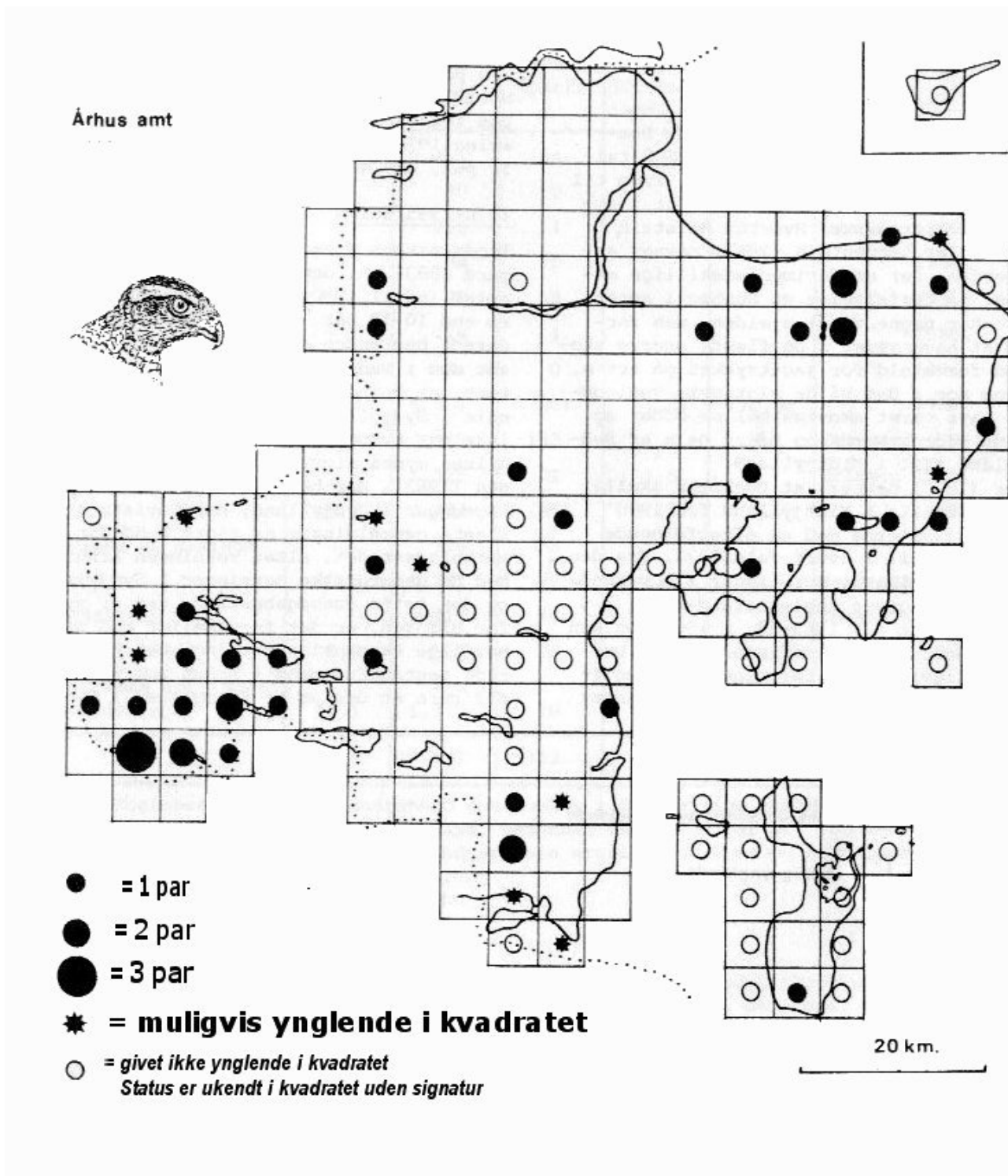

Fig.1. Udbredelse og bestandtæthed hos Duehøg *Accipiter gentilis* i Århus amt angivet i kvadrater (5x5 km). Kortet viser, hvor arten har ynglet i mindst et af årene 1980-85. I alt 42-52 par.

YNGLEBESTAND

Århus amt til ca. 1970

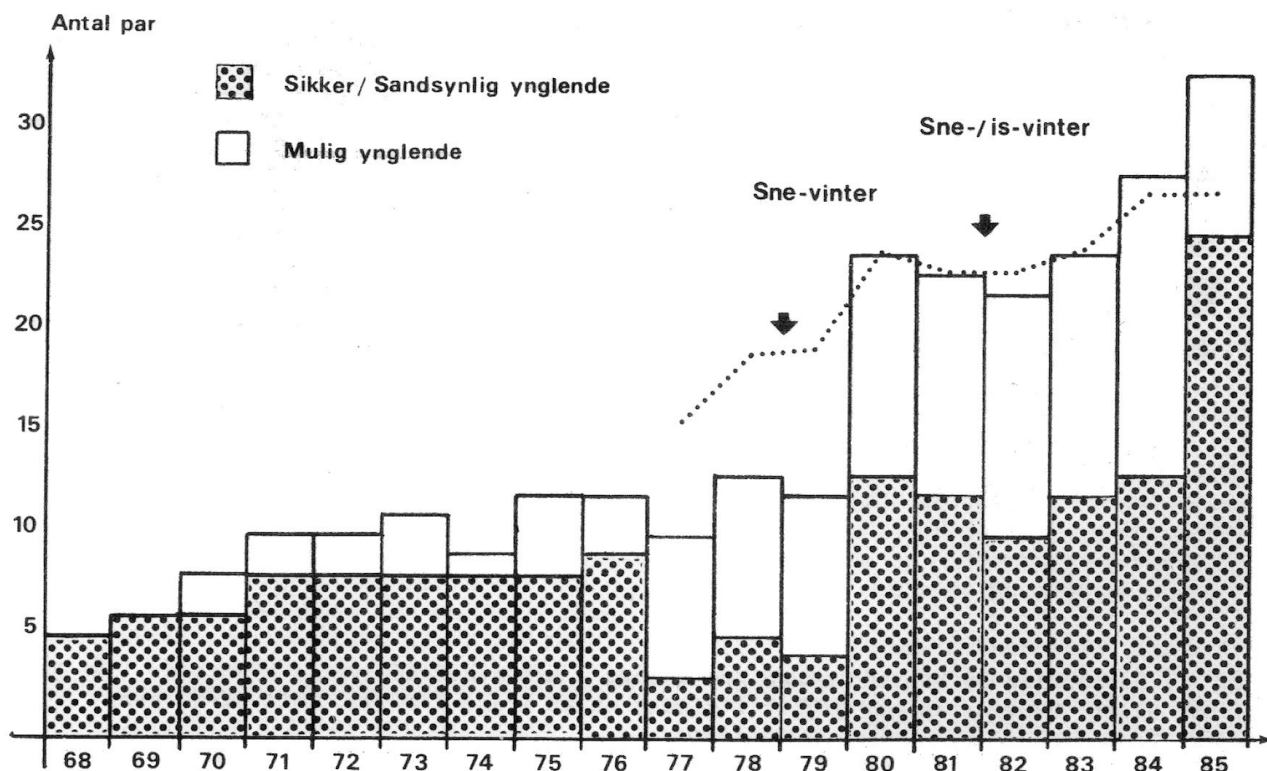
Den ældre litteratur fortæller, at Duehøgen var almindelig i landet i 1800-tallet og således også i Østjylland. Frem til ca. 1960 er oplysninger om ynglepar i amtet meget sporadiske. Hverken Holstein (1942) eller Løppenthin (1967) nævner arten herfra. Der er derimod adskillige eksempler på forfølgelse af Duehøg i amtet, så den har næppe været sjælden, men formodes at have været i de fleste større skove med forbehold for jagttrykket på arten. Dengang som i

dag må de vigtigste yngleområder have været skovene i mellem Odder og Horsens Fjord, Nord- og måske dele af Syd-djursland samt i Midtjylland.

Møller (1970) nævner, tit Duehøgen skulle være almindelig i Midtjylland fra 1930'erne til 1950'erne med en efterfølgende tilbagegang til i hvert fald 1970. Fra den del af Midtjylland, der ligger i nuværende Århus amt, angives ynglebestanden til 3-9 par i perioden ca. 1963-69; i 1969 dog kun ét redefund. Møller konkluderede, at Duehøgen muligvis ville forsvinde som ynglefugl for området. Fra andre dele af amtet skønnes bestanden i perioden 1960-70 til 3-5 par i skovene syd for Odder, 2 par på Norddjursland og 1 par på Syddjursland. Den totale duehøgbestand i Århus amt omkring 1970 har formodentlig været på ca. 9-17 par, men der er givet overset nogle par.

1970-1985/86

Trods artens fremgang i Syddjylland (Storgaard 1983) har den årlige ynglebestand i amtet indtil 1980 næppe været meget større end 10-12 par. I følge tabel 1 ekspanderede bestanden før 1980 såvel i Århus amt som i Vensyssel. Årsagen hertil kan være, at bestandstætheden nåede sit optimale i Syddjylland i 1979, så især ungfuglene var tvunget til nye områder. Antagelsen synes rigtig, idet Birkholm-Clausen (1983), der har ringmærket 1667 duehøgeunger i Syddjylland, har påvist, at de fleste genmeldinger er gjort N-NØ for ringmærkningsstedet, altså retningen Århus amt! Med de geografiske barrierer i Syddjylland og den tætte duehøgebestand, der er syd for grænsen, er det forståeligt med den nordlige ekspansionsretning. Den konstaterede bestandfremgang i Århus amt må således være et udslag af fremgangen i Syddjylland.

Tabel 1. Bestandsudviklingen hos Duehøg i Århus amt 1968-85 sammenlignet med Vensyssel 1977-85. Bemærk den næsten parallelle udvikling, der har fundet sted i de to områder. De viste bestandstal for Vensyssel skal multipliceres med 2.

ARBEJDSGRUPPEN FOR DANMARKS ROVFUGLE

Område :	Skov	Areal (km ²)	Bestand (par) :	Par pr. 100 fair land :	Km ² skov pr , par :	Kilde og optælling:
Vendsyssel		2.411	54	2,2		Tøttrup 1985/86.
Hinnerupegnen		70	0			Møller-Jensen 1986
Århusegnen		260	1			Laursen 1986
MoIs Hoved		34	0			Laursen 1986
Helgenæs		23	0			Laursen 1986
Samsø		114	1			Laursen 1986
Anholt		21	0			Laursen 1986
Århus amt	14,3	4.562	(60)	(1,3)	(10,8)	Laursen 1986.
Syddjylland	10,2	10.700	153	1,4	7,1	Storgard 1985.
Vestfyn		1.325	21	1,6		Eriksen 1986
Fyns amt	9,2	3.484	(45)	(1,3)	(7,1)	Eriksen 1986
Langeland og Tåsinge		354	5			Eriksen 1986
Lolland	10,5	1.241	27	2,2	4,8	Jørgensen 1986.
Nordsjælland		311	14			Jensen 1986.
Sydvestsjælland	8,0	825	20	2,4	3,3	Sørensen 1986.
Storstrøms amt (delvist undersøgt)	13,1	1.510	16	1,1	12,3	Jørgensen 1982-84.
	10,9	19.199	312	1,7	7,6	

Tabel 2. Ynglebestand og bestandtæthed hos Duehøg i for skellige områder af landet. Nederst ses samlet optællingsareal, totalbestand, gennemsnitstal for par pr. 100 km² land og km² skov pr. par. For de to sidstnævnte indgår hele arealet for Fyns og Århus amt i beregningsgrundlaget. ( ) = anslået ynglebestand.

Bestandsudviklingen fremgår af tabel 1. I årene 1980-86 er Duehøgen konstateret på mindst 52 lokaliteter i yngletiden i amtet og er registreret som "sikker/sand-synlig ynglende" i 37 kvadrater med i alt 42 par (fig. 1). Det fremgår endvidere, at arten er udbredt i følgende 4 hovedområder, hvor nuværende formodede parantal er nævnt i parentes: Norddjursland (9-10), Syddjursland (6-7), sydlige del af amtet med Samsø (5-8) og kerneområdet i den vestlige og sydvestlige del af amtet (18-22). I den øvrige del af amtet blot ca. 4-5 par. I alt 42-52 par. Tabel 1 viser, at den maksimale bestand i et enkelt år er 1985 med 25-33 par.

Dette skyldes ikke en forøget eftersøgning i 1985, men er udtryk for en reel bestandfremgang. Duehøgen yngler formentlig en del flere steder end her beskrevet. Mest iøjnefaldende er de få konstaterede par i skovene under Frijsenborg skovdistrikt, der udgør 4356 ha skov, men også, at slet ingen par kendes fra de store skove mellem Langå og Hadsten samt i adskillige andre store, men mere spredtliggende skove i amtet. I dag, 1985/86 er der formentlig mindst 60 par Duehøge i Århus amt.

I betragtning af amtets areal og skovandel sammenlignet med andre undersøgelsesområder i landet er parantallet nok undervurderet. Hvis ynglebestanden i Århus amt er repræsentativt for landet, og man som beregningsfaktor benytter gennemsnitlige antal registrerede par pr. 100 km², der er 1,7 jvfr. tabel 2, skulle der teoretisk yngle ca. 78 par i amtet. Dette parantal er nok for stort, da det formentlig er de bedste områder, Duehøgen er optalt i af rovfuglegruppen.

Hvordan bestandudviklingen vil forme sig, vil ikke alene være et spørgsmål om tolerance over for Duehøgen, men også, som det ses af tabel 1, vinterens hårdhed.

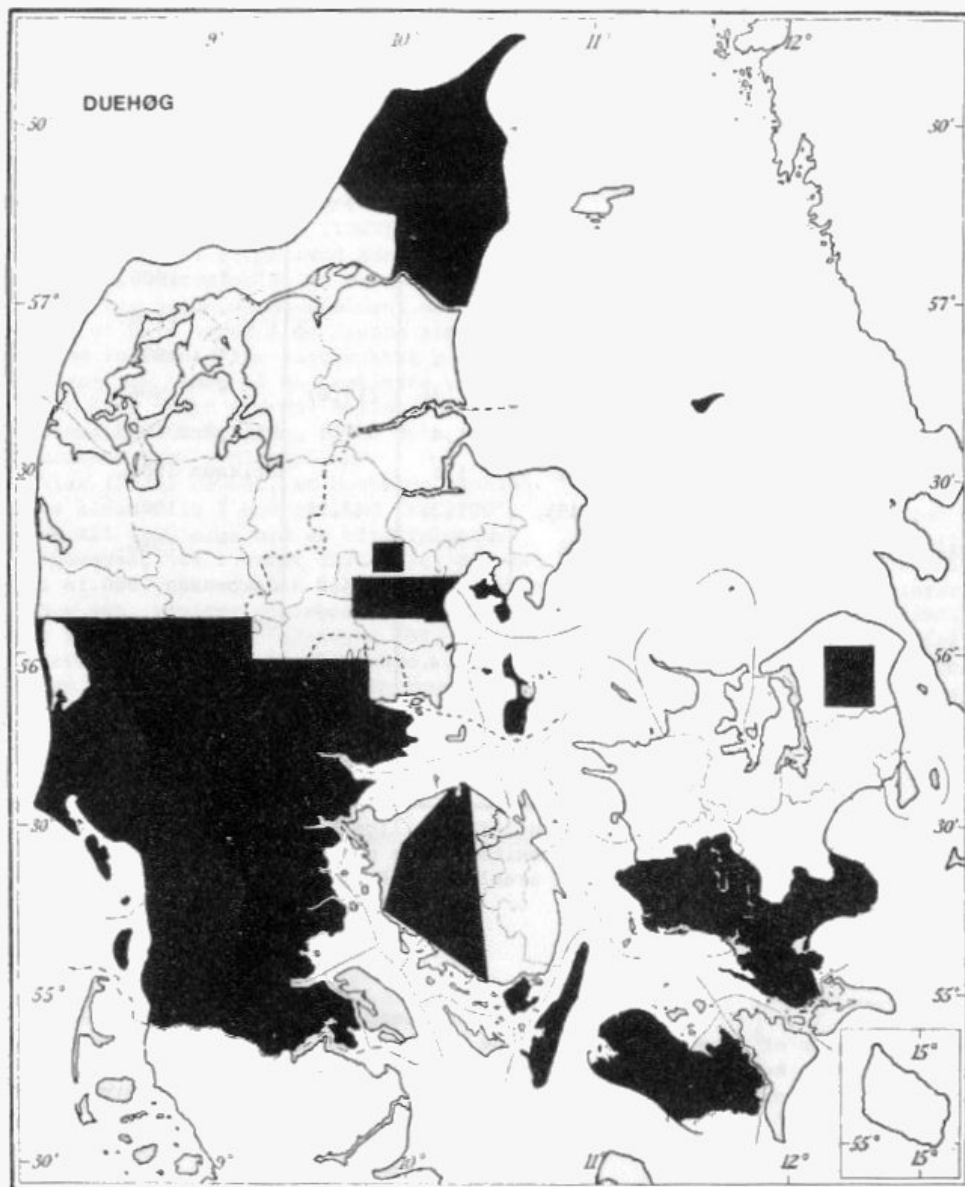

Fig.2 Geografisk fordeling af områder <8sort<9, hvor duehøgbestanden er undersøgt i 1985-86. Afgrænsningen af Århus amt er vist ved stiplede linie. Undersøgelsen udgør samlet ca. 44% af landsarealet.

Danmark 1960-1986

Tabel 3 viser den formodede udvikling i danske duehøgebestand ca. 1967-86. Grundet især forfølgelse af arten, der synes usvækket i begyndelsen af 1960'erne og frem til artsfredningen i 1967, antages bestanden at have været på et minimum i denne periode.

Løppenthin (1967) var tilsyneladende den første, der angav den danske duehøgebestand med talstørrelse, nemlig ca. 100 par i begyndelsen af 1960'erne.

Dybbro (1976) beregnede bestanden (1971-74) på basis af Atlasundersøgelsen til 150-200 par, men hvorvidt der var tale om bestandsændringer kunne ikke afgøres. Siden midten af 1970'erne har det været muligt at få et mere nøjagtigt billede af ynglebestanden, der skyldes de meget store områder, hvor Duehøgen er kortlagt, Bomholt (1983) angiver landsbestanden til ca. 500 par i begyndelsen af 1980'erne. Jørgensen (1985) beregnede den til ca. 800 par i 1985, men tilføjer hertil: "Dette tal er dog sandsynligt for højt,..."

I 1980'erne er der i nogle områder af landet konstateret tilbagegang i ynglebestanden. I Syddjylland kulminerede bestanden i 1979 med 196 par for så at falde til 153 par i 1985. Den

samlede ynglebestand for Vendsyssel og Sydjylland er faldet fra 207 par i 1985 til 195 par i 1986.

I 1986 er nye store områder undersøgt for Duehøg i landet. Med et samlet undersøgelsesareal på ca. 19.199 km², der udgør ca. 44,6% af landsarealet, er der grundlag for en mere nøjagtig beregning end tidligere af den danske duehøgebestand.

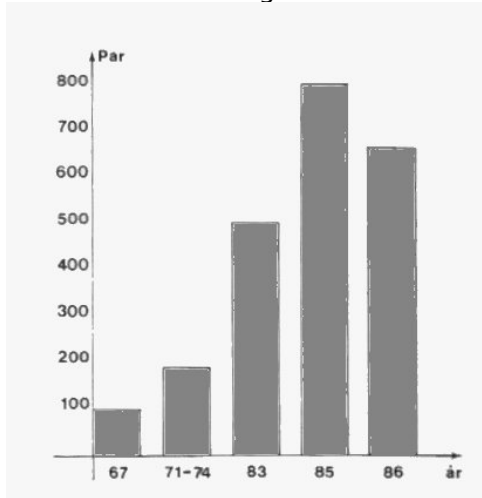
Bestandsberegninger

Følgende beregninger af den danske Duehøgebestand bygger især på de oplysninger, som er indsamlet, bearbejdet og vist i tabel 2. For de enkelte beregninger er første metode anvendt; sidst den på grundlag heraf fundne bestandstørrelse.

- A. Som vist er der registreret 312 par i 44,65% af landet. 700 par
- B. Hvis området, hvor Duehøgen næppe kan yngle i Danmark; I dette tilfælde alle småøer (under 145 ha) og København fraregnes, så udgør undersøgelsesarealet mindst 46% af landsarealet. 680 par. Eftersom det formodentlig er de bedste områder, der er undersøgt, må denne metode foretrækkes frem for A.
- C. Samme metode, men bestanden i Århus amt og Fyns amt sættes til henholdsvis 60 og 45 par, er der i alt er 389 par i 60% af landet. 648 par.
- D. Arealet, hvor Duehøgen kan yngle i landet er 41.866 km², og i nuværende undersøgelses-områder er der i gennemsnit fundet 1,7 par pr. 100 km² land. 712 par.
- E. Der er fundet et gennemsnit - omend meget forskelligt fra område til område - på 7,6 km² pr. Duehøgepar. 613 par. For skovarealet, der kun udgøres af skove over 50 ha (Duehøgen yngler sjældent i skove under 50 ha), er bestanden beregnet til kun 464 par. Det er imidlertid vanskeligt alene på grundlag af skovareal at vurdere bestanden. Vigtige faktorer er træsammensætning, skovstruktur og -alder. Et ikke uvæsentligt forhold er også den såkaldte skovarrondering, hvilket er et udtryk for, hvor "kompakt" skovene er, nemlig længden af skovbryn pr. arealenhed skov.

På Sjælland er arronderingen omkring 65 m skovbryn pr. ha skovareal, mens den i Jylland er omkring 95 m pr. ha skovareal (Skovregistreringen 1984). Det kunne være interessant at undersøge arronderingen i relation til skove med ynglende Duehøge!

Af de 5 benyttede metoder til beregning af den nuværende danske Duehøgebestand finder jeg B-metoden den mest realistiske, og vil, sammenholdt med øvrige metoder, estimere bestanden til ca. 650-700 par i 1986. Denne bestandstørrelse synes noget lavere end hidtil antaget, men vil forhåbentlig i de kommende år kunne korrigeres og diskuteres.

Tabel 3. Beregnet bestandudvikling hos Duehøg i Danmark ca. 1967-86.

Fødevalg

Med baggrund i debatten, der gennem årtier har kørt på Duehøgens påståede skadelighed for vildtet, og at den i områder ligefrem har været en bestandregulerende faktor for eksempelvis Agerhøne og Fasan, har rovfuglegruppen set det som et vigtigt mål at "få beviser på bordet".

Parallelt med kortlægning af ynglebestandene i forskellige områder af landet (fig. 2) er der i to områder - Vendsyssel og Sydjylland - indsamlet et meget stort antal føderester fra Duehøg. Tøttrup (1986) har i Vendsyssel i årene 1977-85 indsamlet 2.660 byttedyr, uden for redeområdet udgjorde Agerhøne og Fasan i alt 8,3% og i redeområdet i alt 4,2% af byttedyrene. I Sydjylland, hvor Storgård (et al. 1983) har indsamlet 4.472 byttedyr, udgjorde Fasan blot 2,3%. Langt de fleste Fasaner tages om vinteren - af hunnen - og ifølge svenske undersøgelser er det fortrinsvis syge og svækkede individer, der ender som bytte for Duehøgen.

Som for langt de fleste ugle- og rovfugle-arter tager Duehøgen ganske enkelt det bytte, der er lettest at få fat på. Når de to undersøgelser viser, at duer er artens vigtigste byttedyr i Sydjylland 37,2% heraf tamdue 14 % og i Vendsyssel 40,8% heraf tamdue 19,5%, så kan den store andel af tamduer skyldes sammenhæng mellem trækruter for brevduerflyvninger og/eller særlig mange duehold nær ynglepladser for Duehøg. I sammenhæng hermed bør retfærdigvis nævnes, at måger, Skov- og Husskade samt Gråkrage, der af mange jægere betragtes som "skadeligt fuglevildt" udgjorde hele 24% i materialet fra Vendsyssel!

FORFØLGELSE OG FREMTID.

Bedst som man var af den opfattelse, at 80'ernes miljødebat har ændret holdninger hos visse naturbrugere ved bedre forståelse for naturens (økologiske balance, fødekilder og som sådan Duehøgens berettigelse i naturen, er det utilgiveligt og uforståeligt, at arten fortsat er genstand for forfølgelse og beskydning. Det må alene skyldes uvidenhed.

Jamen, er Duehøgen da ikke fredet? Hertil er svaret ja og nej. I 1967 blev alle rovfugle totalfredet, men med den passus, at bl.a. Duehøg må nedlægges inden for en afstand af 50 m fra indhegnet opdrætsplads og hønsegård, hvis den gør påviselig skade. Om end fredningen nok har haft en positiv virkning generelt set, så synes der ikke at være levet op til intentionerne, som også må være en lovbeskyttelse af Duehøgen.

I de senere år er der konstateret en flerdobling af registrerede overgreb på arten i landet, og meget tyder på, at ulovligt nedlagte individer dækkes ind under "50m-grænsen". Storgård (1983) har påvist, at bestanden er i tilbagegang i Sydjylland og at der ikke er sket en nedgang i ungeproduktionen, samt at andelen af 1-års hunner er fordoblet fra 1976 - 1982; de ældre ikke-ynglende hunner er forsvundet. Disse forhold indikerer, at de ældre fugle bortskydes! Fund af skudte Duehøge står slet ikke mål med, at der i 1985 "kun" blev givet 97 tilladelser til regulering af Duehøg, Spurvehøg og Musvåge ved opdrætspladser i Danmark (ViIdtinformation 1986). Hvor mange af tilladelserne, der vedrører Duehøg, er mig ukendt. Hvor stor den fremtidige duehøgebestand skal være, synes desværre fortsat at være mere et spørgsmål om, hvorvidt man - skovejere og jægere - vil acceptere arten end ændringer af levevilkår, føderesourcer etc.

Det er påfaldende, at netop efter publicering af duehøge-undersøgelserne er der i store dele af landet sket en bestand-tilbagegang. Jeg frygter, at der er sammenhæng mellem publicering og tilbagegang:

Det er altså lettere at fremføre sine synspunkter, når de modstridende parter har talt og handlet. Men når man forsøger at "udrydde" en fugleart, må der ligge vægtige argumenter bag en sådan beslutning. I de mange år duehøg-debatten har kørt mellem jægere og ornitologer, har vi ikke et eneste eksempel på, at jægerne har kunnet bevise deres påstand om, at Duehøgen er en fjende og konkurrent, som det hævdes. Deres holdninger må generelt siges at være blevet til på baggrund af få isolerede iagttagelser, der bl.a. via tidsskrifter har vundet gehør blandt dem, der varetager jagten i områder, hvor Duehøgen lever.

Lad os håbe, at jægerne jv.fr. fødeundersøgelserne vil erkende, at Duehøgens påståede skadelighed er en fejlurdering (Fasan og Agerhøne udgør ca. 2-8% af føden mod 24% af måger og kragefugle), og at det må give stof til eftertanke.

Trods det at der i dag og i fremtiden vil være stigende kommercielle interesser forbundet med jagten i Danmark, og udsætningen af jagtbart vildt vil fortsatte, skal der også være plads til Duehøgen. Det er derimod foragteligt, at nogle brevduerjere er betænkelige ved det relativt store antal brevduer, som indgår i Duehøgens fødevalg.

Afslutningsvis kunne endelig nævnes, at langt flertallet af befolkningen oplever Duehøgen som et storslået element i vor natur, og iagttagelse af arten er en oplevelse og et syn, som man sent glemmer. Også ud fra den betragtning er det ikke rimeligt, at Duehøgens skæbne er overladt til få personer.

Lad os håbe, at rovfuglegruppens arbejde vil bære frugt.

Jørgen Terp Laursen.

LITTERATUR.

Birkholm-Clausen, F. & K.Storgird, 1983: En status over Duehøgen i Sydjylland. - Beretning fra den tredje Nordiske Ornitologiske Kongres 1981:59-64).

Bomholt, P., 1983: Population trends in Danish raptors since 1970. - Beretning fra den tredje Nordiske Ornitologiske Kongres 1981:39.

Dybbro, T., 1976: De danske ynglefugles udbredelse.

Ferdinand, L., 1971: Større Danske Fugle-lokaliteter I del.

Hammershaimb, J.U., 1986: Danske Skovdistrikter 1986.

Holstein, V., 1942: Duehøgen. København. - Biologiske Studier, danske rovfugle 1.

Jensen, O. & J. Mortensen, 1984; Duehøge-forfølgelse. - Fugle 2:1984.

Jørgensen, H.E., 1985: Bestands- og produktionstal hos ynglende rovfugle 1976-84. - Accipiter 1985:1.

Landbrugsministeriets Vildtforvaltning: Vildtinformation 86. - Pjece.

Løppenthin, B., 1967: Danske ynglefugle i fortid og nutid.

Møller, I. & Sv.E.Wichmann, 1968: Landskabsplan. For Hads Herred.

Møller-Jensen, S., 1985: Rovfuglebestanden i Lilleådalene ved Hinnerup (1976-85). - Status for planter, dyr og natur beskyttelse i Århus amt (rapport).

Skotte-Møller, H.U., 1970: Midtjyllands Fugle.

Storgård, K., 1983: Duehøge-undersøgelsen (Accipiter gentilis) i Sydjylland. -Accipiter 1986:1.

Storgård, K. & F. Birkholm-Clausen, 1983: Duehøgen. - Fugle 1983:1.

Tøttrup, J., 1986; Duehøgen i Vendsyssel 1977-83 og 1977-85. - Accipiter 1986 1 og 3.

Publiceret første gang i

Gejrfuglen

Østbiologisk Forenings medlemsblad

Scannet for forfatter i 2009

